

ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ: СУТНІСТЬ, ХАРАКТЕРИСТИКА ТА КЛАСИФІКАЦІЇ

У статті визначено сутність освітніх інновацій як нововведень, що стосуються різних аспектів організації та здійснення освітнього процесу з метою підвищення його ефективності, наведено їх характеристику. Представлено класифікації освітніх технологій за різними ознаками: масштабністю, інноваційним потенціалом, видами, проблематикою, галуззю педагогічного застосування тощо.

Ключові слова: інновації, освітні інновації, класифікації, характеристика.

В публикации определена сущность инноваций как нововведений, касающихся различных аспектов организации и осуществления образовательного процесса с целью повышения его эффективности, приведена их характеристика. Представлены классификации образовательных технологий по различным признакам: масштабности, инновационному потенциалу, видам, проблематике, отрасли педагогического применения и т.д.

Ключевые слова: инновации, образовательные инновации, классификации, характеристика.

The publication determines and provides the characteristics of the nature of innovations as novelties, which deal with various aspects of the organization and realization of the educational process and which have the aim to improve its effectiveness. We introduce the classifications of educational technologies on various features: magnitude, innovative capacity, types, problems, the sphere of pedagogical application, etc.

Key words: the innovations, the educational innovations, the classifications, characteristic.

Постановка проблеми. Перед сучасними вищими навчальними закладами постає складне завдання щодо підготовки висококваліфікованих професійних кадрів, здатних оперативно виконувати свої фахові обов'язки на основі використання різноманітних інформаційно-комунікативних засобів. Це вимагає забезпечення своєчасної модернізації вищої освіти відповідно до вимог сьогодення, що обов'язково передбачає активне впровадження в освітній процес освітніх інновацій.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема підвищення якості підготовки майбутніх фахівців за допомогою використання сучасних освітніх інновацій нині є предметом дослідження багатьох науковців. Так, теоретико-методологічний рівень її вирішення відображено

в наукових працях В. Загвязинського, В. Лазарева, М. Поташника, А. Хуторського. Окремі питання педагогічної інноватики проаналізовані у працях таких учених, як Х. Барнет, Дж. Басет, Х. Білл, К. Вазіна, І. Гавриш, О. Попова, Н. Юсуфбекова та ін.

Вищезазначені автори зробили вагомий внесок у вирішення проблеми впровадження інноваційних освітніх інновацій у професійну підготовку майбутніх спеціалістів. Однак висновки фахівців у галузі вищої освіти, а також результати проведеної нами роботи свідчать про необхідність продовження дослідження цієї проблеми на теоретичному та практичному рівнях, у тому числі чіткого з'ясування суті та характерних ознак освітніх інновацій.

Мета статті – розкрити суть та схарактеризувати поняття «освітні інновації», визначити існуючі в науковій літературі класифікації освітніх інновацій за різними ознаками.

Виклад основного матеріалу. Під час проведення дослідження з'ясовано, що поняття «інновація» перекладається з латинського як «нововведення». Уперше це поняття було використано культурологами в ХІХ ст. у значенні «введення елементів однієї культури в іншу». Перший достатньо повний і системний опис інноваційних процесів було здійснено на початку ХХ ст. І. Шумпетером, який дослідив процес формування «нових комбінацій» змін у розвитку економічних систем. Вважають, що саме цей учений увів у науковий обіг поняття «інновації», трактуючи його як засіб зняття наслідків будь-якої деструкції [9].

На думку В. Ващенко, всі трактування терміну «інновації» в сучасних наукових працях зводяться до двох основних підходів. Перший із них – описовий, відповідно до якого це поняття розуміють як новину, винахід, нововведення. З огляду на цей підхід його прибічниками (О. Зиніна, І. Ісаєв, А. Полонський, В. Сластьонін, Є. Шиянов [2; 5; 7] та ін.) інновація сприймається як продукт дослідження чи винаходу, процес його впровадження, результат впровадження цього продукту.

Другий – це функціональний підхід. Його прихильники (В. Ващенко, М. Кларін [1; 4]) стверджують, що головною особливістю інновації є не лише наявність певного нововведення, але і як наслідок її реалізації певна вигода, користь. На підставі цього В. Ващенко зауважує, що інновація за характерними ознаками радше відповідає на питання *як?*, а не *що?*

Очевидно, що інновації можуть відноситися до різних сфер життєдіяльності людини. Зокрема, на основі аналізу наукової літератури

[3; 5] ми з'ясували, що освітні інновації являють собою нововведення, які стосуються певних аспектів організації та здійснення освітнього процесу з метою підвищення його ефективності.

Ідея про необхідність реформування системи на засадах інноваційності виникла ще в 70-х рр. ХХ ст., коли було виокремлено два основні типи навчання: 1) підтримуюче, основною метою якого є відтворення існуючої культури, забезпечення спадковості соціокультурного досвіду; 2) інноваційне, яке спрямоване не тільки на збереження, але й на збагачення соціокультурного досвіду, забезпечення внесення інноваційних змін в існуюче середовище. На основі порівняння основних характеристик цих типів навчання М. Кларін дійшов таких висновків:

- в навчальному процесі першого типу пізнавальна активність має переважно репродуктивний характер, у другому – творчий характер;

- під час реалізації підтримуючого навчання основна увага викладачів приділяється забезпеченню контролю за правильним відтворенням студентами готових знань, що не дозволяє достатньою мірою враховувати їх індивідуальні інтереси та потреби, водночас – головними особливостями інноваційного типу навчання є багатоваріативність, інтерактивність, багатокритеріальність, що забезпечує вільний розвиток кожної особистості та стимулює її до самовизначення;

- підтримуючий тип навчання сприяє становленню догматичного стилю мислення та світогляду особистості, інноваційний – гнучкому мисленню та світогляду;

- у системі підтримуючого навчання існує єдина система цінностей, яка вважається найбільш правильною, інноваційне навчання ґрунтується на тезі про існування різних рівнозначних систем цінностей;

- у підтримуючому навчанні простежується низька мотивація його учасників, в інноваційному – висока;

- організація навчання першого типу не дозволяє забезпечити системоутворюючий характер освітньої діяльності, навчання другого типу передбачає процедуру структурування, тобто побудову ієрархії процедур, дій та операцій, що допомагає систематизувати знання людини [4].

Слід також зауважити, що в наукових працях пропонуються різні класифікації освітніх інновацій. Так, за проблематикою виділяють

- інновації, що спрямовані на зміни всього освітнього закладу,

на створення в ньому нової педагогічної системи чи системоутворюючої діяльності на основі концептуальних ідей;

– інновації, які спрямовані на розробку нових форм, технологій та методів навчально-виховного процесу;

– інновації, котрі зорієнтовані на відпрацювання нового змісту освіти чи нових способів його структурування;

– інновації, що спрямовані на розробку нових форм та систем управління.

Інша класифікація ґрунтується на врахуванні ознаки масштабності інновації. За цією ознакою визначають такі нововведення:

– локальні та одиничні, що не пов'язані між собою;

– комплексні – взаємопов'язані групи декількох локальних;

– системні як повна реконструкція педагогічної освітньої системи;

– масові;

– глобальні.

За видами виокремлюють такі інновації:

– педагогічні;

– управлінські;

– ті, що забезпечують педагогічний процес загалом.

За масштабом застосування інновації можуть бути:

– одиничними;

– дифузними.

За джерелом виникнення вони поділяються на:

– зовнішні, які створені поза межами освітньої системи;

– внутрішні, що розробляються усередині цієї системи.

За ознакою інноваційного потенціалу виокремлюють такі інновації:

– модифікації відомого та нового, що пов'язано із вдосконаленням, раціоналізацією, видозмінами (освітньої програми, навчального плану, структури);

– комбінаторні нововведення як нові поєднання відомого;

– радикальні, що ґрунтуються на принципово нових ідеях.

Щодо особистісного становлення суб'єктів освіти інновації можуть відбуватися в галузі:

– розвитку певних здібностей усіх учасників педагогічного процесу;

– розвитку їх знань, умінь, навичок, способів діяльності, компетентностей.

За ступенем запланованих перетворень інновації можуть бути:

- коригувальними;
- модифікуючими;
- модернізуючими;
- радикальними;
- революційними.

За сферою педагогічного застосування інновації можуть здійснюватися в межах:

- навчального процесу;
- навчального курсу;
- освітньої галузі;
- на рівні системи освіти;
- в управлінні освітою.

За типом взаємодії учасників педагогічного процесу вони можуть реалізовуватися:

- в колективному навчанні;
- у груповому навчанні;
- у т'ютерстві;
- в репетиторстві;
- у сімейному навчанні.

За функціональними можливостями інновації поділяються на:

– нововведення-умови, що забезпечують оновлення освітнього середовища;

– нововведення-продукти (педагогічні засоби, проекти, технології);

– управлінські нововведення (нові рішення у структурі освітніх чи управлінських системах).

За способом здійснення інновації можуть бути:

- плановими;
- систематичними;
- періодичними;
- стихійними;
- спонтанними;
- випадковими.

За масштабністю поширення вони можуть використовуватися в діяльності:

- одного викладача;
- однієї кафедри;
- одного факультету;
- одного ВНЗ;
- на рівні регіону;
- на федеральному рівні;

– на міжнародному рівні.

За соціально-педагогічною значущістю інновації поділяються на такі, що здійснюються:

– в освітніх закладах певного типу;

– для конкретних професійно-типологічних груп педагогів [6; 8].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, актуальною потребою сучасного суспільства є забезпечення активного впровадження в діяльність вищих навчальних закладів різноманітних освітніх інновацій, спрямованих на підвищення якості підготовки майбутніх фахівців. У подальшій дослідницькій роботі планується дослідити різні інноваційні освітні технології та експериментальним шляхом визначити найефективніші з них.

Література

1. *Ващенко В.* Инновационность и инновационное образование / В. Ващенко // *Alma mater / Вестник высшей школы.* – 2000. – № 6. – С. 23 – 25.
2. *Зинина О.В.* Определение эффективности инноваций в системе образования / О.В. Зинина // www.kgau.ru/img/konferenc/93.doc Jghtltktybt.
3. *Инновационный менеджмент: учеб.* / Под ред. С.Д. Ильенковой. – М.: Юнити, 1997 г. – 40 с.
4. *Кларин М.В.* Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии (анализ зарубежного опыта) / М. В. Кларин. – Рига: ЭКСПЕРИМЕНТ, 1998. – 180 с.
5. *Полонский В.М.* Инновации в образовании (методологический анализ) / В.М. Полонский // *Инновации в образовании.* – 2007. – № 2. – С. 27 – 30.
6. *Посталюк Н.Ю.* Проектирование инновационных образовательных систем: региональный аспект / Н.Ю. Посталюк // <http://psychology.narod.ru/121.html>.
7. *Сластенин В.А.* Педагогика / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов. – 3-е изд. – М.: Школа-Пресс, 2000. – 512 с.
8. *Хуторской А.В.* Педагогическая инноватика: методология, теория, практика: Научное издание. – М.: Изд-во УНЦ ДО, 2005. – 222 с.
9. *Schumpeter I.* The Theory of Economic Development. – Cambridge, Mass: Harvard. University Press, 1934.